

Unutarnje različitosti - njegovanje osobnih razlika u učenju i komuniciranju

Linda O'Toole
Universal Education
Foundation
Brisel, Belgija

Tekst prevela: Aleksandra Fabio

S ciljem razumijevanja unutarnjih različitosti u članku se usmjerava pozornost na međusobne razlike u procesu učenja, potom navodi objektivni jezik koji se te razlike opisuju i nastoje se definirati načini zadovoljavanja individualnih potreba djece dok uče pojedinačno ili u grupama.

Ljudi različito uče. Djeca se već u najranijoj dobi međusobno bitno razlikuju po tome kako uče, komuniciraju i stupaju u interakcije sa svojim okruženjem. S tim će se složiti i odgajatelji i roditelji, ali će istodobno često izjaviti da ne znaju kako se posvetiti jedinstvenosti svakog djeteta i razlikama u učenju koje postoje među djecom.

Šire definiranje pojma različitosti

U 21. stoljeću od nas se često traži da uvažavamo i cijenimo različitosti. Pojam različitosti se obično odnosi na nečije vanjske karakteristike ili kolektivne identitete. Definiranje ovog pojma želimo proširiti na način da se njime obuhvate i individualne razlike koje postoje između svakog djeteta. Pod pojmom 'inner diversity' (*unutarnja različitost*) podrazumijevamo suštinske individualne razlike – osnovne obrasce po kojima opažamo, analiziramo i objedinjujemo informacije u pojedinačno, nadasve osobno poimanje svijeta oko nas. Kroz ove temeljne procese naše se misli, osjećaji, postupci i vjerovanja filtriraju, organiziraju i dobivaju smisao.

Jednostavan primjer obrasca unutarnjih razlika je naš prirodni ritam i

brzina, recimo u situacijama u kojima smo suočeni s novim informacijama. S jedne strane kontinuuma je netko tko brzo reagira, bez potrebe da tu informaciju stavi u određeni kontekst; s druge strane je onaj kome treba vremena da informaciji doda smisao unutar poznatog konteksta. Kod većine ljudi postoje varijacije, ali možemo prepoznati obrasce koji se održavaju tijekom cijelog života. Možda ste već čuli kako se nekome kaže: 'Trčiš pred rudo', 'Moraš biti temeljitiji' ili 'Nisi saslušao do kraja'. Također ste čuli kako se stvari 'otežu', kako 'predugo traju',

ili se 'razmatra previše opcija'. To ukazuje na prirodne razlike u osobnom ritmu djelovanja, a problemi nastaju kad se jedna strana kontinuuma smatra poželjnijom od druge ili jedinom prihvatljivom. U tim slučajevima, oni koji su po prirodi skloniji drugoj strani kontinuuma vide se kao osobe s poteškoćama ili, u krajnjem slučaju, osobe s posebnim potrebama.

Razlike u procesima učenja

Navodimo nekoliko primjera različitih načina na koje djeca započinju ili se uključuju u neku aktivnost ili u iz-

Neka djeca trebaju razgovor s drugima i zajedničke aktivnosti

ISSA DECET konferencija 'Sukonstrukcija profesionalnog razvoja: Put prema kvaliteti, pravednosti i uvažavanju različitosti u odgoju i obrazovanju' ponedjeljak, 15. listopada 2012. Tematska cjelina: 1

Neka djeca uče tek ukoliko imaju priliku biti aktivna

vršenje novog zadatka. Nešto djeci je potrebno da na trenutak stanu sa strane kako bi dobili osjećaj perspektive i shvatili zašto se nešto od njih traži. Ona sama sebi odgovaraju na pitanje *Zašto?* Vrijeme im je potrebno da bi razmislili o situaciji i povezali je s vlastitim vrijednosnim sustavom, pri čemu im nije potreban razgovor ni interakcija s drugima. U suprotnom nastupa zastoj u njihovom učenju. Druga djeca za početak, a i kasnije, trebaju razgovor s drugima i zajedničke aktivnosti. Razgovarajući, osjećaju se ugodno u grupi i tijekom aktivnosti. Misleći naglas doslovno uče. Bez razgovora, čak i nevezanog s temom, za njih je doista nemoguće osjećati da sudjeluju i da su u stanju sudjelovati u procesu učenja. Neka djece se oslanjaju na sva svoja čula tijekom učenja. Čitati ili slušati objašnjenje ili promatrati neku vježbu za njih ne znači ništa ukoliko nemaju

priliku biti aktivna: moći opipati, pomirisati, čak i kušati neko iskustvo. Ova potreba za iskustvenim učenjem (*hands on learning*) nije samo razvojna faza u dječjem životu: šestogodišnje dijete koje želi čitati, vidjeti, pomirisati, dotaknuti sve što može vezano uz neku temu i pritom dalje nema osjećaj da dovoljno zna, odrast će u čovjeka koji obično izjavljuje: *Podimo na lice mjesta saznati o tome nešto više!*

Neka djeca mogu već puno prije sedme godine razmišljati i govoriti o tome kako uče, čak i opisati temeljne obrasce vlastita učenja. U stanju su i opisati osnovne potrebe za učenjem i komunikacijom druge djece i razgovarati o međusobnim razlikama. Kad se djeci od najranije dobi ukazuje na to da postoje različiti načini mišljenja, korištenja osjetila, obrade informacija i emocija, različiti načini doprinosa radu grupe; kao i na razlike u načinu rasta i razvoja svakog od njih, bit će u stanju

prepoznati osobnu jedinstvenost, kao i jedinstven način funkcioniranja drugih. Svakom dječaku i djevojčici potreban je osjećaj da se uvažava i njeguje *način* na koji on/ona prirodno funkcionira u svakom od ovih područja.

Opažanje unutarnje različitosti kod dojenčadi

Obrasci su vidljivi još od najranije dobi djeteta, ali ih je često lakše opaziti kad dijete prohoda. Navodimo neke od smjernica za opažanje, s primjerima pitanja za svaku od njih:

Ritam

Je li prirodan ritam djeteta brz i promjenjiv ili ima tendenciju biti sporiji i stabilniji?

Prostor

Ima li dijete usmjeren fokus pozornosti ili je svjesnije događanja u prostoru oko sebe?

Težina

Je li motorika djeteta energična i nedvosmislena ili su mu pokreti laganiji i plahi?

Tijek

Ima li komunikacija/igra s drugima po svom sadržaju tendenciju biti namjerna i precizna ili fleksibilna i proizvoljna?

Prijelazna razdoblja

Je li za prelazak na novu aktivnost potreban završetak prve aktivnosti ili se aktivnosti nadovezuju jedna na drugu?

Kako opisati razlike jezikom koji nije (pr)osuđujući

Potruga za objektivnim jezikom kojim bismo opisali razlike u procesima uče-

Navodimo primjer suradnje odgajatelja i djeteta:

Alex, predškolar, ne želi sudjelovati u igri s vršnjacima niti sjediti u krugu tijekom čitanja priče. Smatraju ga tvrdoglavim, nekooperativnim djetetom. Njegova odgajateljica počinje primjećivati da, i onda kad ne sudjeluje, ipak stoji u blizini i promatra. Pitanje bi moglo glasiti: *Kako Alex sudjeluje u novoj igri?*

Odgajateljica primjećuje da on promatra igru do završetka kruga, a zatim se uključuje. Ovakav obrazac odgajateljica pronalazi i u drugim aktivnostima. Tako može vidjeti što se doista događa (dostatnost) umjesto da etiketira ono što se ne događa (nedostatnost).

Možemo pretpostaviti više stvari: da je Alexu potrebna informacija o onome što će se dogoditi, da mu je promatranje jednog kruga igre dalo prednost kao budućem igraču, ili da voli imati pregled situacije i znati gdje se može u nju uklopiti. Posjedovanje jasnije slike o opaženome, o obrascu ponašanja i potrebama, omogućilo je Alexovoj odgajateljici da mu postavi pitanja koja su mu pomogla razumjeti vlastite potrebe. Alex i njegova odgajateljica zajedno su promislili načine na koje Alex može zadovoljiti svoju potrebu da ima pregled nad situacijom a da se pritom ne osjeća kao izopćenik.

nja pretpostavlja kreiranje okruženja koje podržava raznolikost autentičnih i vrijednih prilika za učenje, razvijanje djetetovih, ali i naših potencijala, i poticanje kontinuiranih razgovora o procesima učenja.

Kreiranje okruženja

Da bismo kreirali okruženje u kojem se razlike konstruktivno koriste, potrebno je preformulirati poimanje koncepta 'razlike u učenju'. Na primjer, izjava: 'Vaše dijete drukčije uči' obično se tumači kao upozorenje kojim se nagovještavaju kognitivne, emocionalne i ponekad tjelesne poteškoće. Kao što smo već rekli, i sasvim mala djeca uočavaju međusobne razlike u učenju, ali će ih interpretirati na način da slijede upute odraslih i poruke koje im šalju načinom kreiranja okruženja. Odrasli mogu kreirati prijemčivo okruženje koje modelira otvorenost za različitosti, prirodnu znatiželju prema načinima dječjeg učenja i spremnost da se odupru procjenjivanju. Time oni vide što se doista događa, umjesto da se bave interpretacijom viđenoga.

Razvijanje potencijala

Učiti kako učimo znači biti svjestan svih svojih osobnih signala i načina na koje funkcioniramo u svijetu, iznutra i izvana. Ovi signali govore o tome što vidimo, osjećamo, čulno doživljavamo i zamišljamo. Djeca trebaju biti uključena u razvijanje osnovnih sposobnosti, poput pozornosti, rasuđivanja o zakonitostima i obrascima ponašanja i refleksije.

Usmjeriti pozornost podrazumijeva gledati i slušati što se zbiva umjesto da smo usredotočeni na ono što se trenutno ne događa. *Razlikovanje odnosa i obrazaca*: Kad jednom uočite kako dijete stoji malo po strani na početku jedne aktivnosti, možda ćete otkriti da tako preferira i u mnogim drugim aktivnostima u grupi. *Refleksija i zamišljanje* pomažu da se poigramo s potrebom koja je temelj nekog obrasca: 'Ako bih morala izmisliti priču o onome što vidim, što bi se u tom slučaju moglo događati ovdje?' Ova vrsta unutarnje potrage za obrascem

Strategije rada s različitostima

Roditelji i odgajatelji znaju da djeca uče na različite načine, ali često ne znaju kako u praksi uvažavati te razlike. Najvažnija strategija u radu na unutarnjim razlikama jest *uključiti* u taj proces *one koji uče*.

- Osigurajte prilike u kojima djeca imaju mogućnost *odabira* načina poduzimanja aktivnosti.
- Ponudite im raznovrsne mogućnosti, budite otvoreni i jasni kad kažete da je svaka opcija vrijedna.
- Prije i nakon uključivanja u aktivnost, osigurajte mjesto i vrijeme za *refleksiju*.
- Potičite *samoprocjenu*, prema djetetovim osobnim kriterijima, te im dopustite da o tome govore.

Potruga za objektivnim jezikom kojim bismo opisali razlike u procesima učenja pretpostavlja kreiranje okruženja koje podržava raznolikost autentičnih i vrijednih prilika za učenje, razvijanje djetetovih, ali i naših potencijala, i poticanje kontinuiranih razgovora o procesima učenja.

i stvaranja metafore pridonosi kreativnosti i jačanju svijesti o unutarnjim razlikama.

Poticanje razgovora

Počnite jednostavnim pitanjima. Evo primjera razgovora s Timom. Postavila sam nekoliko pitanja o vrtiću, što je koristilo i meni i njemu: *Što voliš raditi u vrtiću?*

Nakon toga sam pitala: *Čime se voliš igrati?*

Pa zatim: *Kako ti to radiš?*

Zajedno smo otkrili da Tim voli učiti iz slika i filmova zato što su brži od riječi. Uz pomoć računalne igre otkrili smo da voli izazove poput prelaska na sljedeću razinu igre i rješavanje problema, izazove koji za njega imaju više smisla od dobivanja pohvale odgajateljice. Pitanja sam postavljala iskreno zainteresirana da saznam na koji način Tim uči. Ispričala sam mu i nešto o vlastitom učenju.

Dok postavljamo pitanja o procesu (*Kako se to dogodilo?*), vođeni smo pretpostavkom o dostatnosti, a ne o nedostatku. Na primjer, ako se zapitamo *kako* dijete obraća pozornost, možemo dobiti odgovore poput: izravno usmjeren/fokusiran, ili: svjestan je

Nekoj djeci je potrebno vrijeme da bi razmislili o situaciji i povezali je s vlastitim vrijednosnim sustavom

perifernih detalja ili: prelazi od cjelokupne slike na pojedini detalj (makro/mikro perspektiva). Međutim, ovo je moguće samo ako nismo ograničeni pretpostavkom da postoji samo *jedan način* na koji se obraća pozornost.

Ukoliko od najranije dobi uključite djecu u istraživanje unutarnjih razlika, kasnije će sve biti lakše. Kad su djeca uključena u istraživanje i rad na vlastitim procesima učenja, moći će preuzeti odgovornost za načine i sadržaje vlastitog učenja.